

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU

RO – 550024 Sibiu, Bulevardul Victoriei, 40

☎ Director: 0269206856; centrală: 0269212604; fax: 0269216605
e-mail: secretariat@icsusib.ro; www.icsusib.ro; CIF: 4241214

SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

Științele socio-umane la începutul mileniului III

Ediția a X-a

REZUMATE

7 decembrie 2018

Sibiu

SECȚIUNEA I

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE MEDIEVALĂ

Castrele de odinioară ale Daciei romane în Evul Mediu

Dan Matei

Autorul va trata în cuprinsul comunicării sale starea de conservare a structurilor fostelor castre din *Dacia* romană la palierul cronologic al Evului Mediu, interesul pe care cei ce au trăit în această epocă l-au avut pentru structurile castrense romane de odinioară și reutilizarea în diferite maniere și grade a acestor structuri de către ei. Se va face referire și la refolosirea materialelor de construcție cu sorginte castrenșă romană – material litic și tegular – la construcții medievale. O scrutare a orizontului istoriografic național și internațional asupra fenomenului reutilizării în epoca medievală a fostelor structuri ale castrelor romane, precum și analogizări cu cazuri din spațiul german (arealul fostelor provincii romane *Germania Superior* și *Raetia*, dar nu numai), vor fi de asemenea avute în vedere de către noi.

Două piese sculpturale, recent redat patrimoniului cultural național

Marius Ciută

În ultimii 20 de ani, fenomenul braconării siturilor arheologice a luat un avânt considerabil în România, în sensul sustragerii de artefacte care să poată fi ulterior capitalizate prin comerțul ilegal din *piața neagră a antichităților*. Multe piese arheologice decontextualizate – unele dintre ele având o valoare inestimabilă – au ajuns în colecții neautorizate, unele dintre acestea făcând, ulterior, obiectul unor investigații judiciare în scopul recuperării lor propriu-zise, dar și al recuperării informațiilor și datelor legate de descoperirea lor. Studiul de față abordează problematica ridicată de două piese sculpturale „descoperite” într-o „colecție privată” a unui cetățean din Alba Iulia. Datele obținute în cadrul investigațiilor judiciare, coroborate cu analizele tipologico-stilistice și funcționale, duc la concluzii legate de originea artefactelor: unul dintre ele din localitatea Bucurdea Grănoasă (jud. Alba), iar cea de al doilea din orașul antic Apulum.

Gyula voievod

Cosmin Costinescu

Originea și evoluția instituției cneziale respectiv voievodale reprezintă în continuare un subiect complex, strâns legat de continuitatea românilor la nordul Dunării. În cazul celor două state medievale, Țara Românească și Moldova, îl avem în fruntea lor pe voievod, pe când cneazul era conducătorul unui sat, un titlu mai degrabă onorific, ceea ce reprezintă o inversiune a polilor de putere. La popoarele slave, cneazul reprezintă un lider tribal sau șeful statului în cazul rușilor, polonezilor, bulgarilor și parțial al sârbilor, pe când în cazul acestor popoare, instituția voievodală își păstrează caracterul militar, voievodul fiind comandantul oștii atunci când cneazul nu este prezent. De asemenea, trebuie avut în vedere și voievodul Transilvaniei, al patrulea demnitar al regatului maghiar, deoarece organizarea voievodală în Transilvania este mult anterioară celei din Țara Românească și Moldova. Întrebarea de la care se pleacă este dacă, într-adevăr, Gelou, Glad și Menumorut menționați de magistrul *P.* în *Gesta Hungarorum* erau voievozi sau erau altceva...

Ceramica funerară în necropola de inhumație de la Orăștie–Dealul Pemilor X2

Ioan Marian Țiplic

Cercetările arheologice din punctul Dealul Pemilor X2 (platoul Rompos) au demarat în anul 1992 și au vizat cercetarea sitului neolitic aparținând culturii Turdaș, documentat prin cercetări de suprafață în anul anterior. Cu prilejul acestor cercetări a fost descoperită și necropola de inhumație ce a fost cercetată între anii 1992–1994 și 2000–2006.

Inventarul funerar descoperit cuprinde arme, podoabe, piese de harnașament și ceramică. Prezenta comunicare dorește să se oprească doar asupra prezenței ceramicii în cadrul inventarului unor morminte, fiind vorba despre tipuri ceramice diferite și cu cronologii diverse, ce ilustrează o mixare a unor elemente specifice arealului Dunării de Jos și al Câmpiei Panonice.

Despre cele 9 vase din situl de la Albești, jud. Mureș, expuse la Muzeul de Istorie Sighișoara (sec. IX–XI/XII)

Adrian N. Șovrea

Punctul arheologic *La Cetățea/Sub Cetățea* de la Albești a fost cercetat între anii 1980–1992 de către Gheorghe Baltag. Au fost semnalate mai multe nivele de locuire începând din preistorie (Coțofeni, Wietenberg, La Tène) și

continuând cu evul mediu timpuriu (sec. VII–IX, IX–X, X–XII și XII). Inventarul arheologic arată că ceramica medieval timpurie de secole VII–IX este lucrată cu mâna, mai rar la roata olarului, iar ceramica de secolele X–XII este realizată la roata înceată sau rapidă. Cele 9 vase au pasta semifină sau fină, sunt degresate cu microprundiș sau cu nisip fin, arderea oxidantă și cu un decor format din serii de impresiuni alungite realizate cu pieptenul, precum benzi de linii încizate orizontale continue sau benzi de linii întrerupte realizate cu furculița, dar și decor de tip „ghirlandă” realizat prin benzi de linii în valuri.

Apariția comitatelor în părțile estice ale Regatului Ungar

Alexandru-Florin Cioltei

Integrarea administrativă a regiunii estice a Regatului Ungar a reprezentat un proces derulat pe o perioadă de două secole. În prima parte a secolului al XI-lea, sistemul administrativ ungar funcționa pe structuri existente anterior cuceririi maghiare. Situația avea să se schimbe spre sfârșitul secolului, odată cu o serie de reorganizări teritoriale. Vechile comitate constituiau un impediment, astfel autoritatea ungară s-a văzut nevoită să reorganizeze structurile administrative prin micșorarea comitatelor mari, ceea ce a dus la crearea unor noi entități, a căror administrare se dorea mai eficientă. Așadar, ne propunem să prezentăm evoluția acestor entități administrativ-teritoriale laice, apărute în intervalul cronologic al secolelor XI–XII.

Proprietăți funciare ale mendicanților din Transilvania în Evul Mediu

Corina Hopârtean

O încercare de reconstituire a proprietăților funciare deținute de ordinele mendicante – dominicani, franciscani, augustinieni sau paulini – din Transilvania, în evul mediu reprezintă un demers necesar în conturarea patrimoniului funciar al acestora. Încă din prima jumătate a secolului al XIII-lea, odată cu instalarea și dezvoltarea lor în Transilvania, au beneficiat de o serie de împroprietări, de donații, care aveau să le faciliteze sustenabilitatea prin activități generatoare de venituri. Domeniile funciare, de care au beneficiat, variau în funcție de ordinul călugăresc, de capacitatea umană care putea să administreze astfel de proprietăți, dar și de caracterul temporar ori definitiv al terenului primit. Astfel, pe baza documentelor, ne propunem o analiză a categoriilor de donații funciare, a modului de utilizare a acestora și, implicit, a veniturilor generate, conturându-se astfel patrimoniul funciar al ordinilor mendicante din Transilvania, în secolele XIII–XV.

Munții Făgărașului în istoria timpurie a românilor

Paul Niedermaier

Pornind, pe de o parte, de la formele de relief și împădurire, și, pe de altă parte, de la izvoarele istorice, comunicarea încearcă să stabilească evoluția habitatului din jurul munților Făgărașului și rețeaua drumurilor aferente.

Arheologia peisajului în spațiul Sighișoarei medievale. O altfel de abordare

Ioan F. Pascu

Locul, rostul și rânduiețile Sighișoarei în spațiul Transilvaniei medievale sunt chestiuni de mult timp lămurite. Din acest motiv, Sighișoara a fost interceptată istoriografic felurit, dar mai ales secvențial (tematic) și epic (evenimențial). Nu s-a întâmplat însă până acum o abordare cuprinzătoare care să încerce aici, pentru evul mediu, o relaționare a istoriei cu mediul înconjurător, adică să pună trecutul în context și evoluție, în timp, spațiu și conjunctură, evaluând influențele concentrate venite din toate cele patru mari dimensiuni principale ale peisajului: relief, vegetație, apă și activitate umană. Cu alte cuvinte să încerce a lămuri conexiunea dintre oferta peisajului și orizontul de așteptare al comunității umane, dintre relieful nonantropic și treptata lui domesticire.

Din acest punct de vedere, cea mai bună cale de abordare este arheologia peisajului, o cale încă aproape nebătută pentru evul mediu românesc. Așadar, în contextul tematic al sesiunii, despre acest drum și despre modalitatea unei altfel de călătorii vom discuta, general vorbind, în comunicarea noastră.

Bălțile și iazurile din jurul Sibiului – parte a sistemului defensiv

Zeno-Karl Pinter, Claudia Urduzia, Răzvan Pop

Prezentele considerații sunt urmarea unui diagnostic arheologic efectuat în aprilie 2018 pe strada Lector, nr. 1, 1-3, 3A din Sibiu (jud. Sibiu) și a observațiilor din teren și bibliografice făcute cu această ocazie. Diagnosticul arheologic a scos la lumină doar materiale contemporane și o stratigrafie în care straturile contemporane suprapun direct un strat galben steril sau pământ negru de mlaștină. Observațiile din teren, alături de izvoarele scrise și cartografice au dus spre concluzia că terenul a fost ocupat o perioadă lungă de timp de mlaștină sau baltă. Pornind de la acest exemplu punctual, prezenta lucrare expune o

privire generală asupra bălților și lacurilor din jurul Sibiului, amenajate cu scopul primar de apărare, fiind elemente componente ale sistemului medieval de apărare al orașului. Pe lângă acest scop, multe dintre ele au avut diverse alte scopuri: edilitare, economice/agricole și justițiare. Aceste bălți și-au pierdut importanța și au fost secate după mijlocul secolului al XVIII-lea, pentru a face loc noilor cartiere ale orașului. Lucrarea include o listă completă a lacurilor și bălților din jurul Sibiului, așa cum sunt ele înregistrate pe harta din 1699 de Morando Visconti, raportate la planul actual al orașului.

Evoluția unui spațiu urban. De la spațiu fortificat la nod infrastructural

Răzvan Pop

De la un spațiu natural care permitea ridicarea unei fortificații la un spațiu fortificat iar apoi la spațiul de loisir și în cele din urmă la unul dintre bulevardele principale ale municipiului Sibiu, spațiul urban ce leagă cartierul Trei Stejari amenajat la finalul secolului al XIX-lea și cetatea medievală a Sibiului, este un exemplu de devenire și reciclare istorică.

Refacerile bisericii evanghelice din Câlnic (jud. Alba) prin prisma investigațiilor arheologice preliminare

Maria Crîngaci Țiplic

Biserica evanghelică din Câlnic, un edificiu de tip sală cu cor închis spre est cu o absidă poligonală, a fost construită în stil gotic, la sfârșitul secolului al XV-lea. În 1862–1863 ea a fost puternic modificată, în urma acestei restaurări cele două turnuri ale bisericii din partea de vest fiind demolate, iar biserica primind o înfățișare neogotică. În urma acestor intervenții, elementele vechii biserici gotice au dispărut aproape în totalitate. În privința primei etape de construcții a bisericii se presupune că datează din secolul al XIII-lea, ea funcționând în paralel cu capela din vestita cetate nobiliară a Câlnicului. În urma demarării unui amplu proiect de restaurare, a fost inițiat și un proiect de cercetare arheologică, în cadrul căruia a fost efectuată o primă serie de sondaje arheologice. În prezentare vor fi expuse rezultatele cercetărilor arheologice preliminare surprinse în vara anului 2018.

Noi date referitoare la cimitirele sașilor din sudul Transilvaniei. Studii de caz

Ioan-Cosmin Ignat

Vizitele efectuate în satele săsești, majoritatea aflate astăzi în județul Sibiu, ne-au prilejuit, pe lângă analiza monumentelor fortificate, și observarea altor obiective cum sunt cimitirele mai noi sau mai vechi ale sașilor. Deși majoritatea covârșitoare a sașilor au părăsit Transilvania în deceniile precedente, totuși, cimitirele strămoșilor acestora se păstrează în condiții bune. Amplasamentul cimitirelor s-a modificat de-a lungul secolelor, primele dintre acestea găsindu-se în jurul bisericilor. Astfel de cazuri sunt izolate în zilele noastre (Daia, Hosman – parțial, Vurpăr – parțial). Toate acestea au fost analizate în trecut fiind publicate într-un material de specialitate. De la acea dată până astăzi am strâns informații suplimentare care vor fi prezentate în comunicarea de față.

Domeniile funciare ale banului de Severin, Francisc Haraszty

Iusztin Zoltan

Istoricul Kubinyi András atrăgea atenția asupra faptului că regele Matia Corvin și-a susținut baronii și nobilii fideli, angrenați în conducerea regatului, să-și constituie domenii funciare importante. Rațiunea acestui serviciu pornea de la premisa că o autoritate financiară sporită le-ar fi facilitat acestora îndeplinirea cât mai bine a responsabilităților pe care le aveau ca demnitari ai coroanei. Un asemenea caz este cel al nobilului Francisc Haraszty. Cu toate că originile sale nu sunt modeste, deoarece înaintașii săi s-au numărat printre principalii familiari ai baronilor și chiar ai guvernatorului Iancu de Hunedoara, Francisc a avut posibilitatea de a-și constitui un domeniu important, doar după obținerea demnității de ban de Severin. În această calitate, el a acumulat mai multe moșii în diferite regiuni ale regatului Ungariei. Centrul acestui domeniu pare să fi fost comitatul Arad, unde Haraszty și-a stabilit sediul. Acest lucru este indicat și de faptul că, după ce și-a încheiat activitatea de ban, a fost numit comite al unității administrative, străbătute de valea Mureșului.

Diplome regale de danie ca izvoare pentru biografia lui Iancu de Hunedoara

Liviu Cîmpeanu

Meritele militare și politice ale lui Iancu de Hunedoara au fost răsplătite de regalitatea maghiară în repetate rânduri, cu danii de pământ (moșii, sate, târguri, orașe, cetăți) și cu diplome de confirmare a drepturilor asupra bunurilor deja deținute. Aceste diplome regale nu oferă numai informații asupra bunurilor imobile ale viteazului comandant de oști, ci cuprind în preambul detalii prețioase despre cariera timpurie a lui Iancu de Hunedoara și adevărate cronicile ale campaniilor sale antiotomane. Emitenții acestor diplome au fost Vladislav Jagello (1440–1444) și Ladislau de Habsburg, zis Postumul (1453–1457). Interesant este că odată cu dinastia s-a schimbat și discursul politic din preambulul documentelor analizate. Bunăoară, „repertoriul” faptelor de vitejie răsplătite de monarh a fost ales cu grijă, iar subiectele sensibile, precum implicarea lui Iancu de Hunedoara în războiul civil dintre cele două dinastii au fost omise deliberat.

SECȚIUNEA II ISTORIE PREMODERNĂ ȘI MODERNĂ

Farmecul discret al birocrăției. Costurile administrației publice urbane în perioada premodernă

Julia Derzsi

Legăturile între stat și autonomiile orășenești nu oferă poate niciodată un subiect de studiu mai fascinant decât pentru perioada de trecere de la Evul Mediu la modernitate. Analiza acestor relații a devenit subiect de reflecție pentru istoriografia central-europeană din perspective diverse, cercetările concentrându-se asupra proceselor de instituționalizare, centralizare, secularizare, birocratizare, raționalizare etc. prin care au trecut organizațiile politice odată cu transformarea lor în administrații publice locale/teritoriale. Constituit din nevoia de organizare eficientă a guvernării, statul premodern a pătruns din ce în ce mai mult în viața de zi cu zi a orașelor, determinând schimbări majore în primul rând în două domenii: în cel militar și în cel al serviciului administrației publice. Paralel cu aceasta, orașele au jucat un rol din ce în ce mai însemnat în finanțarea statului.

Prezentarea noastră are ca scop examinarea modului în care administrația orășenească a Sibiului a răspuns necesităților dictate de schimbările politice, statale, economice și sociale din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Vom încerca să răspundem la următoarele întrebări: cum s-a constituit și ce funcții publice a îndeplinit administrația locală, care au fost oficiile nou înființate și ce atribuții au avut ele, ce costuri au generat orașului și cum s-au resimțit aceste cheltuieli la nivelul bugetului local timp de 50 de ani.

Intervenții externe în alegerile pastorilor Capitlului Evanghelic C. A. Sebeș (1640–1680)

András Bándi

Istoriografia clasică a preluat termenul de alegeri „libere” fără a insista asupra conținutului acestuia. Analizând rapoartele și contestațiile alegerilor pastorilor Capitlului Sebeș în baza protocoalelor sinoadelor și a însemnărilor decanilor, am ajuns la concluzia că acestea erau mai degrabă „permise” decât

libere. Această permisiune își are originea în dreptul canonic protestant, care conferă fiecărei parohii posibilitatea de a alege liber dintr-o sumedenie (6) de candidați propuși de către juzii locali, scăunali, decanul, membrii capitolului și adunarea membrilor parohiei.

În prezentarea de față îmi propun să analizez diferențele dintre prevederile sinoadelor, dreptul cutumiar privind procedurile de candidatură, alegere și numire (înscăunare, instalare) a pastorilor și situațiile concrete din capitolul sus-numit, din perioada celor mai timpurii documente capitulare în această privință. Un accent deosebit va fi pus pe situația satelor iobăgești și intervențiile din partea posesorilor acestora.

Structura și evoluția unei mari proprietăți boierești din Iași în secolele XVIII–XIX

Dan Dumitru Iacob

Subiectul acestei comunicări îl reprezintă analiza unei surse cartografice inedite, respectiv planul de hotărnicie al unei mari proprietăți boierești din Iași, ridicat de către inginerul Gheorghe Filipescu Dubău, la 25 aprilie 1869. La data respectivă, proprietară era Maria Balș, născută Bogdan. Locul a fost dăruit marelui logofăt Ioan Bogdan de către domnul Ion Theodor Callimachi, în 1761, fiind transferat urmașilor săi prin succesiuni și căsătorii.

Cu acest prilej, ne-am propus să clarificăm evoluția succesorală a proprietății pe parcursul unui secol. De asemenea, prin informațiile topografice conținute, planul ne oferă ocazia de a investiga câteva aspecte privitoare la inserția proprietăților boierești la periferia nord-vestică a orașului Iași, în special pe dealul Copou, precum și extinderea și structurarea locuirii într-una dintre cele mai mari mahalale a orașului, Muntenimea.

Vasile Aaron și Sibiu

Liliana Popa

Printre personalitățile care, prin strădania lor, au făcut posibilă existența românilor în Sibiu ca locuitori cu drepturi depline, la loc de frunte se situează, fără îndoială, avocatul Vasile Aaron. Despre el se spunea că, dacă acceptă o cauză, o și câștigă. Între cei care au apelat la serviciile lui cei mai mulți erau români, avocatul susținându-și punctele de vedere cu argumente din arsenalul Supplexurilor. Cel mai important proces câștigat, după ani îndelungați de luptă cu birocrăția și, poate, cu lipsa de bunăvoință a instituțiilor timpului, a fost cel care a durat nu mai puțin

de 16 ani și care s-a soldat, în 1820, cu o rezoluție aulică prin care se stabilește dreptul deplin al românilor la dobândirea bunurilor imobiliare în orașe, în speță în Sibiu, la învățarea meseriilor și la intrarea în bresle, la participarea la beneficiile publice, anulându-se obligațiile abuzive impuse românilor. De asemenea, decretul subliniază necesitatea asigurării condițiilor pentru ridicarea culturală a românilor, prin accesul lor liber în toate școlile existente.

Cartea bunului român, *gen al pedagogiei naționale*

Mihaela Grancea

Timp de decenii, din secolul al XIX-lea și până în pragul Marelui Război, oamenii de cultură români au construit și popularizat conceptele fundamentale specifice conștiinței naționale. Dacă Nicolae Bălcescu a scris *Cartea bunului român*, propunând un gen nou de abordare vizavi de educația patriotică a omului obișnuit, alți autori, precum Pop-Reteganul și editorii unor publicații populare, au fost preocupați de educarea în spiritul visului național a țăranilor și a soldaților. Limbajul simplu al lucrărilor demonstrează cine erau, cu adevărat, destinatarii acestor texte. Demersul nostru dorește să impună explicația unei realități. Este vorba despre faptul că soldații români au participat la Marele Război, având o educație patriotică românească. O bună parte din această educație se datorează textelor pe care le vom supune dezbaterii.

Imaginea sașilor reflectată în presa *Astrei* (1868–1914)

Alexandru Nicolaescu

Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român, mult mai cunoscută sub denumirea de Astra, a funcționat în perioada 1861–1918 în Imperiul Habsburgic/Austro-Ungar și a încercat să contribuie la dezvoltarea culturală și economică a românilor ardeleni. Desfășurându-și activitatea în Transilvania și având sediul la Sibiu, asociația culturală românească a avut legături cu asociațiile similare ale maghiarilor (Erdélyi Múzeum Egyesület) și sașilor (Verein für Siebenbürgische Landeskunde) din provincia intracarpatică. Fiind în acord cu cerințele epocii în care a funcționat, Astra a susținut încă din 1868 o revistă proprie, *Transilvania*, dedicată inițial intelighenței, iar de la începutul secolului al XX-lea s-a adresat mării mase a țăranilor români. Această preocupare a dus la susținerea revistei populare *Țara noastră*, care a apărut în anul 1907. Urmărind cele două publicații ale Astrei, am încercat să identificăm și să evaluăm informațiile despre sași, atât cele legate de aspectele culturale, cât și cele economice și politice.

Principala sursă de documentare a fost reprezentată de informațiile transmise de cele două reviste susținute de Astra, dar și punerea informațiilor în acord cu istoriografia problemei.

Ordinul Bunilor Templieri, sașii ardeleni și presa de propagandă la începutul secolului XX

Nicolae Teșculă

Ordinul Bunilor Templieri a apărut în Statele Unite în 1850, ca o organizație fraternă pentru cumpătare și abstenență, având ca model de organizare francmasoneria, membrii ordinului reunindu-se în loji. Ordinul permitea accesul în egală măsură pentru bărbați și femei și nu făcea deosebire de rasă. Din Statele Unite ale Americii, ordinul se va răspândi în Europa. Va apare și în Transilvania, în mediul protestant evanghelic din orașele Sibiu, Brașov, Sighișoara, Bistrița, Orăștie, Sebeș, Mediaș etc.

Apariția și evoluția ordinului în Transilvania este strâns legată de măsurile de eugenie națională promovate de elita săsească, în special de medicul Heinrich Siegmund din Mediaș. Pentru promovarea ideilor Ordinului Bunilor Templieri se va apela la presă. Ne vom referi, mai concret, la revista *Volksgesundheit (Sănătatea poporului)* și la revista *Mitteilungen der Großloge Ungarns des Internationalen Guttemplerordens (I.O.G.T.) und des Alkohol-Enthaltsamkeits Vereins (A.E.V.) (Comunicări ale Marii Loji din Ungaria a Ordinului Bunilor Templieri <I.O.G.T.> și a Asociației de abstenență față de alcool <A.E.V.>)*, oficiosul Ordinului Bunilor Templieri.

Prima revistă la care va apela Ordinul Bunilor Templieri va fi *Volksgesundheit*. Revista a apărut la Mediaș între 1902 și 1911, în tipografia lui G.A. Reissenberger, având ca redactor-șef pe Heinrich Siegmund, care era și proprietar al acesteia.

A doua publicație a apărut între 1 decembrie 1911 și iunie 1916, la Brașov. Apariția sa a fost lunară, formatul quart, iar redactor responsabil a fost un anume dr. Viktor Ziske, care era avocat în Brașov. Publicația era tipărită la societatea Brüder Schneider & Feminger din orașul de sub Tâmpa.

Adunările generale ale Asociațiunii de la Brașov: 1862, 1883, 1906, 1933

Lucian Giura

Unul dintre despărțămintele de frunte ale Astei, cu o activitate remarcabilă, este cel al Brașovului. Structura organizatorică brașoveană funcționează de la începuturile Asociațiunii. Ca o recunoaștere a activității

pozitive a acestui despărțământ menționăm desemnarea Brașovului ca loc de desfășurare a patru Adunări generale ale Astei în anii 1862, 1883, 1906 și 1933.

La adunarea generală din anul 1862, a doua în cronologia acestor manifestări, un moment important l-a constituit organizarea unei expoziții care avea să aibă urmări pozitive asupra preocupărilor economice ale românilor. Tot aici, după dezbateri aprinse, adunarea generală adoptă și recomandă ortografia etimologică. Cu acest prilej se dezbate și se aprobă înființarea a trei secții științifice ale Asociațiunii: filologică, istorică și de științe fizico-naturale.

La întrunirea Asociațiunii din anul 1883 s-a hotărât a se da o nouă destinație culturală fondului creat pentru Academia de Drept și se aprobă constituirea unui local corespunzător scopului cultural al Astei.

Adunarea generală din anul 1906 a fost condusă de vicepreședintele Andrei Bârseanu, care sublinia faptul că instituția pe care o conduce este „o societate pentru lățirea luminei în straturile cele mai mari ale poporului”. Cu prilejul acestei adunări, Octavian Goga a devenit secretar literar al Asociațiunii. Se face, totodată, propunerea de înființare a unei reviste culturale pentru țărănime.

În cadrul celei de a patra Adunări generale a Asociațiunii, desfășurată în orașul de la poalele Tâmppei, în anul 1933, la care participă printre mulți alții și marele istoric Nicolae Iorga, se pledează pentru o dezvoltare economică durabilă și pentru cultivarea valorilor morale și spirituale ale poporului român.

Organizațiile muncitorești din Sibiu în perioada dualistă

Alin Burlec

Istoria socială a muncitorimii reprezintă un subiect puțin studiat în istoriografia românească, marea majoritate a studiilor fiind scrise în perioada comunistă. Studiile cercetătorilor comuniști reprezintă un fel de paradox deoarece nu a existat un studiu concret al acestui subiect la nivel național, existând însă unele cercetări la nivel regional sau local. Acestea erau constrânse de faptul că trebuiau tratate doar prin teza marxistă a materialismului dialectic și istoric, orice abordare alternativă fiind de neconceput. Perioada dualistă a reprezentat pentru Sibiu o accelerare a procesului de modernizare a societății, orașul crescând atât ca suprafață, cât și ca număr de locuitori. Apariția noilor fabrici a făcut și aici posibilă existența apariției curentului socialist, iar odată cu acesta s-a încercat și introducerea unor organizații specifice, cum ar fi sindicatul și partidul social-democrat.

Clopotे jertfite pe altarul războiului

Ioan-Nicolae Popa

În perioada Primului Război Mondial autoritățile statului austro-ungar au recurs la rechiziționarea masivă a obiectelor metalice pentru a acoperi necesitățile de înzestrare a armatei. Comunicarea se oprește asupra campaniei de confiscare a clopotelor bisericilor evanghelice din sudul Transilvaniei din anul 1916, așa cum este ea relatată în însemnările din „cronicile” parohiilor cuprinse în volumul recent apărut *Sașii la răscruce de vreme. Însemnări ale unor preoți sași din Transilvania din vremea Primului Război Mondial*, alcătuit de doamna Liliana Popa.

Timpul liber în vreme de război. Sașii sibieni în anii Marelui Război

Daniela Stanciu

Comunicarea de față își propune surprinderea aspectelor de timp liber la începutul secolului XX în orașul Sibiu, urmărind cu precădere anii Marelui Război. Cultura urbană și savurarea spațiului public, constituit din cafenele, restaurante, promenadă, grădini de vară, băi publice etc., ajung în perioada Belle Epoque să se deschidă mai multor categorii sociale. Apelând la surse vizuale, presă, documente de arhivă dorim să creionăm o radiografiere a spațiilor publice din Sibiu în timpul Primului Război Mondial. Cum se modifică statutul cafenelei, al balurilor și al celorlalte spații cu polarizare publică în vreme de război? Dacă se mai organizează serate și baluri, cum se metamorfozează acestea și ce caracter au? Acestea sunt câteva întrebări de referință de la care a pornit prezenta cercetare. De altfel, urmăresc modul în care a fost influențată populația sibiană în timpul bătăliei Sibiului, organizarea acesteia de către administrația locală, refugiarea în nordul județului, respectiv tabloul orașului părăsit, de la sfârșitul anului 1916. Acest demers se încadrează în studiile culturale, de micro-istorie și istorie urbană.

SECȚIUNEA III

ISTORIE CONTEMPORANĂ

Prezența românilor la Alba Iulia, cu ocazia întrunirii Adunării Naționale din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, reflectată de „Rapoartele” ASTREI

Ioan Popa

Cu ocazia convocării Adunării Naționale de la Alba Iulia, Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania își exprima, la 7/20 noiembrie 1918, speranța că, pe lângă delegații aleși și desemnați, „se va prezenta însuși poporul românesc în număr vrednic de cauza mare și sfântă”. Apelul nu a rămas fără urmări, românii participând în număr impresionant la marele eveniment unionist din 18 noiembrie/1 decembrie 1918, în pofida condițiilor politice, sanitare, climaterice și tehnice puțin favorabile. Numărul participanților a fost estimat de organizatori la 100 000, cifră transmisă imediat pe canalele mediatică (începând cu *Românul* din Arad) și diplomatică. În disonanță cu punctul de vedere al organizatorilor, gazetarii *Unirii* din Blaj au estimat o prezență de 50-60 000 de români. În timp, cifra de 100 000 a devenit un reper convențional al istoriografiei și al imaginărilor naționale românesc. Discursul axiomatic asupra subiectului capătă valențe mai puțin certe și nuanțări interesante prin recursul la singura sursă istorică de altă natură decât mediatică, diplomatică sau memorialistică, cu evidente conotații național-politice și subiective, ancheta realizată de ASTRA, în 1922. Interviuul semistructurat, intitulat „Raport”, abordează la ultimul punct, al patrulea, tocmai problema numărului de participanți la adunarea de la Alba Iulia. Eșecul parțial al aplicării interviului și răspunsurile mai puțin așteptate au pecetluit soarta acestei surse vreme de un secol. Studiul de față oferă o abordare critică și statistică a „Rapoartelor” ASTREI, demersul fiind centrat pe prezența românilor la Alba Iulia, în 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

Făuritori ai Marii Uniri – secretarii Consiliului Dirigent

Alexiu Tatu

Comunicarea de față își propune să prezinte succint activitatea Consiliului Dirigent și date biografice referitoare la secretarii săi generali, urmărind modificările produse în conducerea Resorturilor: Lucian Borcia, Victor Onișor, Ioan Lapedatu, Vasile C. Osvadă, Constantin Missits, Silviu Dragomir, Caius

Brediceanu, Ioan Boeriu, Leo Bohățiel, Ionel P. Comșa, Valer Moldovan, Eugen Muntean, Iuliu Moldovan, Alexandru Marta, Ioan Lupaș, Alexandru Russu, Lutz Korodi, Onisifor Ghibu, Zosim Chirtop, Victor Deleu, Gheorghe Moroianu, Iosif Jumanca, Ion Flueraș, Mihai Popovici, Tiberiu Brediceanu, Victor Bontescu, Octavian Goga, Romul Boilă, Aurel Lazăr, Emil Hațieganu, Ioan Suciuc. Scurtele biografii urmăresc să arate și ce proporție aveau profesiunile, titlurile științifice, recunoașterea activității lor din partea Academiei Române etc.

Proiecte de înființare a unor unități administrative ale sașilor transilvăneni după Marea Unire

Andrei Nacu

După sfârșitul anului 1918, reprezentanții politici ai sașilor transilvăneni au elaborat mai multe proiecte privind constituirea unui teritoriu administrativ propriu în Transilvania. Problema a fost intens dezbătută în cadrul organismelor de conducere ale comunității, considerându-se că înființarea unor municipii, comitate sau județe cu majoritate etnică germană ar fi garantat respectarea drepturilor naționale ale sașilor în cadrul României Mari. Aceste propuneri au fost menționate în lucrările istoricilor Harald Roth, Karl M. Reinert și Vasile Ciobanu, însă decupajul exact al unităților administrative nu a fost niciodată investigat. În cadrul comunicării voi prezenta proiectul inițial al baronului Gustav Bedeus, publicat în decembrie 1918, varianta propusă de Consiliul Național German-Săsesc (*Deutsch-Sächsischer Nationalrat*) Consiliului Dirigent, în februarie 1919 și alternativele discutate în 1920–1921.

Războiul de pe Nistru din timpul Marelui Război, evocat în publicația „Cultul Eroilor”

Valeria Soroștineanu

În România Mare, principalele căi de comemorare a eroilor din Marele Război și de asigurare că amintirea lor va fi o datorie și pentru generațiile următoare s-au stabilit oficial prin intermediul Societății „Mormintele eroilor căzuți în război”, înființată în 1919, sub patronajul reginei Maria, cu sediul la Cercul Militar din București și apoi, din 1921, la Palatul Mitropolitan. Mai târziu se va numi Societatea „Cultul Eroilor” și, după moartea reginei Maria în 1938, „Așezământul Regina Maria pentru Cultul Eroilor”, care a fost desființat în 1948.

Publicația Societății „Mormintele eroilor căzuți în război”, *Cultul Eroilor Noștri* și-a schimbat și ea de mai multe ori denumirea, astfel, din 1925 s-a numit *Cultul Eroilor*, iar din 1926 până la ultima apariție, în 1936, *România Eroică*.

În ceea ce privește tema războiului de la Nistru împotriva bandelor bolșevice, cum a fost în general cunoscut, acesta nu a fost doar un pendant al celui cu trupele bolșevice ungare conduse de Bela Kun pentru că, deși au avut puncte comune, nu se poate nega nici individualitatea lor.

Deși avem de-a face, în paginile publicației, mai mult cu relatări despre organizarea și inaugurarea unor cimitire militare de onoare, rapoarte de activitate ale filialelor locale ale Cultului Eroilor sau, de exemplu, dezvelirea statuii generalului Stan Poetaș în orașul Soroca, ni se oferă cel puțin un început pentru dezbaterăa unui subiect, de altfel dificil și problematic.

Steaguri tricolor în colecția Muzeului Național Brukenthal

Raluca Frîncu

În acest an al Centenarului am considerat oportună prezentarea celor 12 steaguri tricolor sau cu panglici tricolor existente în Colecția Medievală a Muzeului de Istorie – Casa Altemberger. Steagurile supuse analizei sunt din secolele XIX–XX și au aparținut breslelor românești, unor societăți culturale înființate de români la începutul secolului XX în America, unor societăți culturale locale, dar și unor asociații comerciale ale românilor.

Alături de steagurile românești, colecția de steaguri a Muzeului Brukenthal reunește un număr de 94 de steaguri care au aparținut comiților și principilor transilvăneni, breslelor, vecinătăților și diferitelor asociații ale elevilor și studenților sași din Sibiu. Numărul pieselor, vechimea lor (deținem steaguri provenind din secolul al XVII-lea), dar mai ales unicitatea acestora confirmă valoarea deosebită a patrimoniului Muzeului Național Brukenthal.

Aniversarea a două decenii de la Marea Unire reflectată în presa săsească

Vasile Ciobanu

La două decenii după 1918, germanii din România se aflau într-un moment care părea să le fie favorabil: pe planul vieții interne s-a realizat unificarea celor două grupări de orientare nazistă care își disputau dreptul de a-i reprezenta pe plan politic. Pe plan extern, Germania nazistă acapara Austria și zona Sudeților, impunându-se în fața Europei, fapt care o impunea și în intervenția sa în viața germanilor din România, căci și unificarea amintită s-a realizat la comanda nemijlocită a Berlinului.

În acest context, era de așteptat ca deferența conducerii lor față de aniversarea a două decenii de la Unire să fie la cote scăzute. Într-adevăr, presa

săsească din 1938 este mult mai preocupată de evenimentele amintite și de schimbarea de regim din România decât de aniversarea Marii Uniri.

Deși avea o presă dezvoltată, însumând 3 cotidiane, reviste săptămânale și lunare social-politice, reviste culturale lunare (*Klingsor*, *Volk und Heimat*), publicații profesionale bune, acestea abia au semnalat evenimentul aniversat la 1 decembrie 1938, publicând câteva articole și știri despre modul în care a fost sărbătorit momentul în diferite localități. Ca și în alte momente aniversare (la un an, la 10 ani de la 1918), prilejul a fost folosit pentru a se sublinia loialitatea germanilor din România față de stat și faptul că acesta nu a respectat promisiunile făcute în Hotărârea de la Alba Iulia privind drepturile minorităților naționale.

Cursanții / elevii școlii medii de partid de la Timișoara în anii 1948–1973

Sorin Radu

Cercetătorii care au studiat nomenclatura comunistă din România argumentează că funcționarea dictaturii de tip sovietic nu a fost rezultatul terorii pure, ci s-a bazat deopotrivă pe un sistem complex de recrutare și promovare a elitelor, care, având drept criteriu principal conformismul politic, a asigurat controlul permanent al partidului unic asupra ansamblului de procese decizionale din societățile comuniste. Elitele care au format nomenclatura au beneficiat de o serie de avantaje, privilegii, care le-au determinat dependența față de partid. În aceeași cheie trebuie înțeleasă și dorința numeroșilor muncitori, funcționari, țărani etc., de a urma învățământul de partid, de a se înscrie la școlile de partid, chiar dacă privilegiile lor erau incomparabil mai reduse decât ale nomenclaturii. Nu trebuie neglijată nici seducția pe care noul sistem politic l-a exercitat asupra membrilor de partid ce proveneau din medii sociale defavorizate, și care au văzut în instaurarea sistemului comunist o oportunitate pentru ascensiunea lor socială.

Comunicarea se focusează pe analiza cursanților/elevilor școlii medii de partid de la Timișoara, în anii 1948–1973. Structura socială a cursanților era eterogenă. Cel puțin în primii ani de funcționare, majoritatea aveau origine muncitorească și țărănească. Treptat, situația se va schimba, numărul celor cu studii medii sau superioare crescând: ingineri și tehnicieni, economiști, profesori de diverse specialități, „promovați în muncă de răspundere pe linie de partid și de stat sau în conducerea organizațiilor obștești.” Inițial, majoritatea covârșitoare a cadrelor recrutate ocupau diferite funcții în birocrăția locală, în organizațiile de partid locale aflate în plină extindere. Spre sfârșitul anilor '60, structura populației școlii de la Timișoara se va schimba, în sensul că erau instruiți în principal cei care, conform limbii de lemn, ocupau „munci de răspundere în organele și organizațiile de partid, de masă și obștești, din unitățile economice, industriale și agricole”. Astfel, cei care frecventau școala, de regulă, erau: activiști salariați ai organelor locale de partid și de stat, ai organizațiilor de masă și obștești; secretari de partid din unitățile economice socialiste industriale și agricole; președinți ai

comitetelor sindicatelor din întreprinderi industriale; redactori pentru presa organelor locale de partid; președinți ai gospodăriilor agricole colective/cooperative agricole de producție; secretari de comitete de partid din IAS-uri, SMA-uri și GAC/CAP-uri; secretari ai comitetelor comunale de partid și primari ai comunelor; locuitorii de secretari ai comitetelor comunale de partid, directori de cămine culturale și ai caselor de cultură; cadre de partid și ale organizațiilor de masă.

Obstacole în activitatea căminelor culturale comuniste. 1948–1965. Studiu de caz: Oltenia

Răzvan Popa

Unul dintre cele mai folosite canale de propagandă comunistă în mediul rural a fost căminul cultural, instituție apărută în România interbelică cu scopul de a ridica gradul de cultură, educație și cunoștințe practice avute de țărănime, mizându-se astfel pe o ridicare a nivelului de trai din mediul rural românesc.

După 1948, căminul cultural a fost integrat instituțional în cadrul Ministerului Artelor și Informațiilor, sub patronajul Direcției Așezămintelor Culturale. Încă din 1950, apare un regulament de funcționare a căminelor culturale, document ce ghida activitatea căminului cultural pe două direcții majore: muncă culturală și muncă propagandistic-politică, sub atenta supraveghere a Secției de Propagandă și Agitație.

Comuniștii aveau ca țel organizarea unui cămin cultural în fiecare sat din România, sub egida lozincii „Nici un sat fără cămin cultural”. În ciuda faptului că la nivel național existau câteva mii de cămine, activitatea lor a lăsat de dorit, de multe ori din cauza unor piedici diverse, de la lipsa fondurilor și a unui spațiu propriu ca sediu, până la lipsa de personal calificat și reticența din partea țărânimii de a participa la activitatea acestor instituții vădit politizate.

Prezenta comunicare dorește să prezinte în linii mari, principalele obstacole și bariere avute în activitatea căminelor culturale în perioada regimului Dej, sursele de informare fiind în mare măsură fonduri de arhivă dedicate căminelor culturale din aria geografică a regiunii istorice Oltenia (județele Olt, Vâlcea, Gorj, Mehedinți, Dolj).

Arhiva fostei Securități: provocări și perspective

Silviu B. Moldovan

Prezentarea noastră se dorește o scurtă recapitulare a etapelor preluării progresive și ale punerii în circuitul științific a arhivei create de fosta Securitate, conform legii de înființare și funcționare a Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității, ulterior anului 1999, dar și, în primul rând, o confruntare a realității arhivistice actuale cu temerile manifestate intens în societatea românească

a anilor '90, în special în legătură cu presupusa „imposibilitate” de a reconstitui trecutul recent, în mod particular episoadele represiunii violente și situațiile concrete ale victimelor ei. Aceste temeri s-au dovedit în final nejustificate și vom prezenta o serie de exemple documentate care dovedesc acest fapt.

Depășindu-se în mare parte provocările gestionării unui fond arhivistic enorm, arhiva fostei Securități ne rezervă în continuare largi perspective de studiu, atât extensiv (lectura celor 26 de km liniari de dosare nefiind nici pe foarte departe finalizată), cât și intensiv (vechile interpretări fiind aproape permanent întregite, dar și, deseori, modificate, uneori radical, în urma dovezilor nou descoperite în documente).

Și emoțiile colective actuale produse în societate sunt de natură să stimuleze noi direcții de cercetare ale arhivei menționate. Astfel, valul migrației colective înregistrat în Uniunea Europeană în anul 2015 a impulsionat (re)descoperirea problematicei repatrierilor și a imigrației în România comunistă, sub diversele ei valuri și aspecte (foști prizonieri de război, etnici germani deportați în URSS, refugiați comuniști greci, refugiați iugoslavi antititoiști etc.). Și, mai recent, aniversarea Centenarului Marii Uniri a adus preocupări în urma cărora a fost identificată o cantitate uriașă de documente referitoare la eroii acesteia, de diverse apartenențe regionale și etnice, fiind astfel aduse completări, extrem de importante și de necesare, istoriei României moderne.

Între sancțiune oficială și opoziție: lupta pentru drepturile romilor în România comunistă

Manuela Marin

Lucrarea își propune să analizeze o dimensiune mai puțin cunoscută a istoriei recente a minorității rome din România comunistă, și anume acțiunile angajate de o parte a elitei rome și a unei părți a populației de etnie romă, pentru recunoașterea și respectarea drepturilor lor ca minoritate națională de către regimul comunist. În consecință, demersul meu va fi structurat în trei părți. Prima parte va realiza o scurtă descriere a politicilor angajate de către statul român în ceea ce privește populația de etnie romă, cu precădere în anii 1970 și 1980. Cea de a doua parte va identifica principalele acțiuni inițiate de către cei mai importanți activiști pentru drepturile romilor, Gheorghe Nicolae și Ion Cioabă, pentru recunoașterea romilor ca „minoritate conlocuitoare”. Ultima parte se va opri asupra altor inițiative aparținând, de această dată, unor membri ai comunității etnice rome și care urmăreau același scop, al recunoașterii romilor ca minoritate națională. Acțiunile „naționalist-țigănești”, așa cum erau ele catalogate de către Securitate, vor fi analizate ca având loc și manifestându-se la intersecția dintre sancțiunea oficială și identificarea lor de către aceleași autorități comuniste, ca forme de opoziție față de politicile lor.

SECȚIUNEA IV

ETNOLOGIE

Folclorul și etnografia în slujba Unirii

Ilie Moise

Unul dintre dezideratele importante ale românilor de pe ambele versante ale Carpaților, de-a lungul ultimelor secole, a fost, alături de emanciparea socială și independență, Unirea într-un singur stat național. După domnia lui Mihai Viteazul și momentul de la 1600, idealul unificării tuturor provinciilor românești, sub un singur sceptru, a rămas una dintre marile aspirații ale poporului nostru. Adunarea Națională de la Blaj (3/15 mai 1848), unde s-a strigat „Vrem să ne unim cu țara”, Unirea Principatelor de la 1859 și Războiul de independență din 1877 au demonstrat, fără tăgadă, că idealul unității naționale este un deziderat realizabil. El își are sorgintea în unitatea de limbă, istorie și cultură.

Ca expresie a identității noastre, cultura populară a fost și rămâne o modalitate esențială de manifestare a conștiinței naționale. Unitatea culturii tradiționale, prezentă în toate genurile și speciile creației folclorice de pe întreg arealul românesc, a fost demonstrată magistral de Vasile Alecsandri, prin publicarea *Poeziilor populare ale românilor* (1866). Unitatea spiritualității tradiționale românești (limbă, port, datini și obiceiuri) a întreținut viu idealul Unirii politice, înfăptuit în urmă cu 100 de ani, la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, când întreaga națiune română a trăit câteva dintre puținele sale clipe astrale.

Emigranți români în America, în anul 1918

Ana Grama

În anul de grație pe care-l trăim – 2018 – gândurile și acțiunile a numeroși români, și nu numai, s-au concentrat pe ceea ce poate fi socotit *Evenimentul Crucial al Nației noastre: o Împlinire*, și ea în curs de desăvârșire, prin *naștere naturală*, dureroasă, dar luminoasă, promițătoare și definitivă. O fațetă secvențială a unor trăiri ale *momentului 1918* este starea de spirit a editorilor și beneficiarilor români ai unui *Almanah / Calendar* din anul Unirii, apărut în *America*, și ea pe deplin implicată în destinul războiului, al prezentului și viitorului românilor. În intervenția de față ne vor interesa răspunsuri la două tipuri de întrebări care ne vin prin acest document în chiar

acel moment de răscruce: *Cum și prin ce, de ce își păstrează acolo românii identitatea lor, la vedere, uneori explozivă? Ce particularități locale are aici un semnal național, de unde merge și până unde ajunge, în condițiile speciale ale Lumii noi care devenise Cea mai Mare putere A Lumii?*

Vatră și hotar în folclorul românesc. Studiu de caz – ghicitorile

Valerie Deleanu

Relația dintre etnografie și folclor va deveni, odată cu restrângerea obiectului de studiu al etnografiei și transformarea sa în antropologie, un prilej de analiză mai aprofundată a structurilor folclorice prin intermediul categoriilor etnografice de civilizație și cultură tradițională. Din acest punct de vedere – categoriile de vatră și hotar au fost utilizate în folclor într-un mod specific – prezintă studiul de caz privind ghicitorile din folclorul românesc.

Plantele în legendele populare românești

Constantin Drăgulescu

Legende sunt expresia științei populare, interpretarea observațiilor pe baza experienței și a imaginației generațiilor de iscoditori. Majoritatea legendelor sunt narațiuni scurte în care se explică originea, aspectul, caracteristica unor locuri și ființe, desfășurarea unor fenomene, evenimente. Multe dintre ele pornesc de la nume (toponime, hidronime, oronime, fitonime, zoonime) cărora încearcă să le lămurească semnificația. Legenda este tragică, o ființă, adesea o persoană, este jertfită sau transformată într-o entitate vie sau fără viață. Ea are puțini subiecți, de obicei doi, transformatul și transformatorul. Acțiunea legendei se petrece, adesea, într-un timp istoric sau deductibil: „când Isus a fost răstignit”, „când tătarii năvăliseră în părțile acestea”, „în vremea când bântuia ciuma în sat”. Legenda precizează, uneori, locul desfășurării acțiunii: pe „pârâul Șercaia, ce desparte satul Vad în două”, „mănăstirea Stânișoara”, „în Tomnatic”, „pe Muntele Sterpu”, „în Munții Făgărașului”, „în Dobrogea”, „în satul nostru” etc. Din aceste considerente legenda este, adesea, credibilă.

Am identificat 412 legende care explică modul de apariție a 262 specii vegetale sau unele caracteristici ale lor. Plantele din aceste legende poartă 254 de nume românești. Personal am cules 128 de legende (80 tipărite între 1984 și 2018). Ele au fost notate în anchetele etnobotanice întreprinse în sudul Transilvaniei (Mărginimea Sibiului, Țara Făgărașului, Valea Hârtibaciului, Țara Branului, Ținutul Secașelor, Ținutul Orăștiei, Țara Hațegului, Țara Moșilor, Târnaves și a.),

Oltenia (îndeosebi județul Vâlcea), Muntenia (mai ales județul Teleorman), Maramureș și Dobrogea, dar și în câteva localități din Moldova, Bucovina, Crișana, Banat.

Teracota Mediaș, tradiție și meșteșug

Karla Roșca (Szente)

La începutul secolului al XXI-lea, soba de cahle merită o abordare amplă, deoarece ocupă un loc special în interiorul locuințelor transilvănene. Ea reprezintă un patrimoniu valoros, încă insuficient exploatat în contextul procesului de dezvoltare sustenabilă, care a luat avânt în ultimii ani. Lipsa unui plan național de salvagardare a patrimoniului cultural, slaba cooperare dintre instituții și proprietari, lipsa unei educații în privința prezervării patrimoniului și sprijinul insuficient acordat meșteșugurilor tradiționale au făcut ca, în numai câțiva ani, să constatăm pierderi importante în acest domeniu și anume, înlocuirea sobei de cahle cu instalații moderne de încălzire.

Din anul 1906 există la Mediaș o fabrică de teracotă care produce cahle folosind exclusiv tehnici și unelte tradiționale. Procedeele tehnologice de manufacturare a cahlelor de pământ ars s-a transmis din generație în generație, păstrându-se vie tradiția breslelor transilvănene de meșteșugari.

Fabrica de teracotă din Mediaș produce manual în mod curent peste 300 de modele de cahle pentru sobe de teracotă, care pot fi simple sau ornamentale, cu modele geometrice și decorative, glazurate multicolor și pictate manual cu glazuri termorezistente.

Teracota Mediaș lucrează constant cu restauratori, organizații și investitori în patrimoniul cultural, cum sunt: Muzeul ASTRA Sibiu, Fundația „Mihai Eminescu Trust”, casele restaurate din Viscri, conacul Apafi, Mălâncrav, conacul Banffy, Fundația „Michael Schmidt” ș.a.

Imaginea viței-de-vie în arhitectura și heraldica de pe Valea Târnavelor: reprezentare, codificare și decodificare

Maria Barna

Parte integrantă a civilizației tradiționale și moderne de pe Valea Târnavelor, viticultura și-a reflectat importanța în heraldica și arhitectura arealului, dobândind valoare simbolică și construind un peisaj bine individualizat. Cercetările în teren au relevat faptul că simbolul viței-de-vie este recurent pe frontoanele caselor, fiind întâlnit ca reprezentări decorative sub formă de

ciorchine de struguri, lăstari cu struguri, frunze de viță, asociate adeseori cu simboluri religioase. Reprezentarea viței-de-vie a fost inclusă, de asemenea, pe stemele multor localități din zonă (Mediaș, Axente Sever, Micăsasa, Valea Viilor, Dumbrăveni, Ațel, Biertan și Copșa Mică), într-o recunoaștere a statutului viticulturii de element identitar al comunităților.

Jucăriile populare japoneze și aprecierea lor estetică

Maria Bozan

Comunicarea enumeră câteva momente semnificative din istoria, destul de îndelungată, a aprecierii jucăriilor populare în Japonia. Sunt vizate aspecte referitoare la realitățile sociale, instituțiile și valorile care au definit cultura timpului liber și sunt evidențiate câteva din motivațiile culturale și emoționale care au stimulat fenomenul de colecționare a jucăriilor la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Cu rădăcini adânci în comportamente tradiționale și atitudini specifice de raportare la trecut și la rural, preocuparea pentru aceste artefacte, definite de perechea terminologică *omocha-gangu*, a depășit foarte devreme interesul ludic. Ea a fost însoțită de o apreciere estetică de anvergură, în care nostalgia, modestia și simplitatea discretă, împreună cu abilitățile de verbalizare a simbolismelor și sentimentelor ocupau un loc central.

Prima „Școală de vară” destinată studenților de la specializarea conservare și restaurare, desfășurată la Sibiu

Mirel-Vasile Bucur

Studenți de la specializările *Conservare și restaurare* și *Studiul Patrimoniului și Managementul Bunurilor culturale* au avut, pentru prima dată, șansa participării la o *Școală de vară* care s-a desfășurat la Sibiu în perioada 9–22 iulie 2018. Acțiunea s-a desfășurat în cadrul unui parteneriat inițiat de subsemnatul, încheiat între Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă – Sibiu și Consistoriul Superior al Bisericii Evanghelice C.A. din România, prin Muzeul Bisericii Evanghelice C.A. Obiectivele acestei prime ediții s-au concentrat asupra Altarului confesional poliptic din Dobârca, din 1629, în special asupra studiului stării de conservare și a unor măsuri imediate de conservare–restaurare care să contribuie la o mai bună valorificare și siguranță în expunerea de la Biserica evanghelică „Sf. Ioan” din Sibiu.

Mehedinți. Podeni. Liantul arhitecturii vernaculare

Florina Cherciu

În spatele oricărei opere de artă se ascund artistul și materialul. Prin această prezentare, ne propunem o incursiune într-un Mehedinți actual, ce ascunde un vechi Mehedinți plin de măiestrie în arta subtilă și trainică a focului, pietrei și apei. Cu mărturii puține, cu resurse limitate și voință de piatră s-a născut un parteneriat solid între un grup de etnografi împătimiți, ce apelează la cunoștințele localnicilor, pentru a pune în fapt, împreună cu specialiști și voluntari, vechiul meșteșug al vărăritului. Și ce ar fi meșteșugul vărăritului fără produsul arhitectural autohton care să îi pună în valoare calitățile constructive? Casa Podeni, înainte și după începerea proiectului, este un martor viu, *in situ*, ce atestă măiestria, ingeniozitatea și puterea nestăvilită a omului în conlucrare cu potențialul naturii; o mărturie a unei arhitecturi specifice zonei, pusă în valoare cu pricepere de către cei implicați, ajutați de un instrumentar impresionant găsit la fața locului, curățat, rearanjat și pregătit pentru a fi prezentat lumii.

Per ansamblu, dorim să aducem în atenția tuturor importanța păstrării oricărui meșteșug, oricât de mic și neînsemnat ar părea acesta, precum și a protejării, *in situ*, a martorilor arhitecturali ai satelor de altădată.

Un veac de sat transilvănean. Fotografii în oglindă

Alexandra Gruian

Păstrătoare a timpului încremenit, fotografia captează și oglindește Viața. Descoperim alteritatea prin lentila aparatului de fotografiat uneori mai bine decât cu propriii noștri ochi. Imaginea statică ne dă răgazul, atât de mult dorit, de a cerceta ceea ce ne înconjoară.

O astfel de suspendare, în timp și spațiu, își propune expoziția *Un veac de sat transilvănean. Fotografii în oglindă*, montată în Pavilionul Muzeal Multicultural al Muzeului ASTRA. Fotografiiile din colecția de Grafică Documentară a muzeului, realizate la începutul secolului al XX-lea, au fost dublate de imagini surprinse din același unghi în anul 2018, în încercarea de a percepe schimbarea sau, dimpotrivă, lipsa ei în satul transilvănean.

Muzeul Țării Secașelor din localitatea Miercurea Sibiului

Ioan-Cosmin Ignat

Pe parcursul anului 2018 am coordonat acțiunile de constituire a unui nou muzeu în peisajul sibian și național, dedicat Țării Secașelor. Clădirea muzeului se află în localitatea Miercurea Sibiului, în Piața Corneliu Medrea, nr. 31, fiind

administrată de Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu. În muzeu sunt expuse obiecte și informații care tratează istoria zonei, istoria comunităților conlocuitoare (români, sași, maghiari, romi etc.), detalii despre personalitățile care s-au născut ori au rezidat aici etc. Prin intermediul acestei comunicări doresc să expun principalele activități realizate pe parcursul anului 2018 pentru constituirea acestui nou muzeu. De asemenea, voi încerca să creionez planurile viitoare pentru îmbogățirea patrimoniului acestuia și prin implicarea comunității locale, aceasta fiind principalul beneficiar al noului proiect.

Mărginenii Sibiului: între Rusia țaristă și Consiliul Dirigent

Constantin Ittu

În anul Centenarului autorul își propune o incursiune în lumea locuitorilor Mărginimii Sibiului, plecați în transumanță în Rusia țaristă și întorși acasă atât în vremea, cât și înainte de constituirea Consiliului Dirigent. Pentru început, vor fi analizate fenomene precum *enculturația* și *aculturația*. Primul fenomen, *enculturația*, privește procesul de internalizare de către individ/divizi a normelor și valorilor comunității aparținătoare, indiferent de arealul în care își desfășoară activitatea, în timp ce al doilea, *aculturația*, desemnează procesele complexe de contact cultural prin intermediul cărora grupul – în cazul acesta, oierii transhumanți din Mărginimea Sibiului – asimilează, intenționat sau nu, trăsături comportamentale, culturale și de altă factură de la alte societăți, de la cele în mijlocul cărora activează. Apoi, prin intermediul teoriei binare *emic* versus *etic*, împrumutată din antropologia culturală, autorul își propune o analiză subiectivă, din interior (*emic*), dublată de una obiectivă, din exterior (*etic*). În plus, *emic* permite apelul la metatextualitate, cu alte cuvinte, relația dintre (cel puțin) două elemente, prin comentariu și analiză fără vizualizare.

Restaurarea unor textile liturgice. Abordări și metode de intervenție

Vasilica Izdrailă, Iulia Teodorescu

Obiectele liturgice textile sunt printre cele mai sensibile, dar și mai complexe artefacte ale unei colecții muzeale. Complexitatea lor rezultă pe de o parte din însăși metoda de realizare (juxtapunerea și interțeserea de materiale diverse, nu întotdeauna compatibile), iar pe de altă parte este încărcătura simbolică. Asemenea artefactelor organice, și textilele liturgice sunt extrem de vulnerabile la

factorii conjuncturali și de mediu ca: distrugerea materialului constituent, depuneri, îmbăcsiri, intervențiile anterioare, lumina, umiditatea relativă, temperatura, poluarea sau atacurile biologice.

Intervențiile de conservare-restaurare au ca primă condiție înțelegerea principiului de autenticitate și integritate a obiectului în sine. În colecțiile muzeale, statutul obiectului este transformat din zona inițială a funcționalului-simbolic, în bun cultural cu valoare de obiect de: artă/ artefact/ simbol/ document istoric al unei perioade. Conservarea și restaurarea își propun să păstreze fără să altereze informațiile istorice. Astfel se va alege modalitatea cea mai sigură de restaurare, care va fi adaptată particularităților fiecărui obiect – unic în felul său. Expunerea de față dorește să exemplifice, cu ajutorul studiilor de caz, diferite abordări de conservare-restaurare clasice, dar și moderne, asupra unor piese textile liturgice.

De la ritual și ceremonial la spectacolul folcloric

Silvia Macrea

Comunicarea aduce în prim-plan aspecte ale promovării unor ritualuri și ceremonialuri prin spectacolele folclorice, punând în discuție transformarea ireversibilă pe care faptele de cultură tradițională o suferă *in situ* și faptul că montarea scenică nu își propune să fie o oglindă fidelă a culturii tradiționale, ci să o promoveze prin forme artistice atractive pentru publicul contemporan.

Deși rădăcinile conceptului de spectacol se găsesc în ritualuri și ceremonialuri, funcțiile celor două sunt diferite: ritualul are ca scop eficacitatea, îndeplinirea unui deziderat, conectarea la un *altul* prin creativitate colectivă, în vreme ce teatrul este centrat pe divertisment, conectare la public și creativitatea individuală.

Aurelia Dobrilă – dulcele trecut, prin ochii unui om frumos

Alina Matei

Lucrarea reprezintă o scurtă incursiune în povestea de viață a unui creator popular, a unui român autentic, care și-a dedicat viața promovării și valorificării meșteșugului popular din România, tradiției și frumosului. Eroina lucrării este acea minunată persoană care îți aduce aminte de bunica, de ochii ei frumoși și umezi, de mâinile acelea pricepute ce te-au mângâiat odată, demult.

Talentul cu care a fost înzestrată, felul în care realizează costumul tradițional românesc din Țara Făgărașului, o legitimează pe Aurelia Dobrilă să ne transpună într-o frumoasă poveste despre felul în care trecerea timpului a contribuit la

dezvoltarea sa ca om, dar și ca meșter popular. Astfel, am invitat-o să ne conducă într-o scurtă călătorie prin viața satului transilvănean.

Despre doamna Aurelia se pot povesti multe... este recunoscută pentru măiestria cu care realizează costumul popular românesc, dar și pentru dăruirea cu care conduce spre podium, de mai mulți ani, micii meșteșugari în cadrul *Olimpiadei meșteșugurilor artistice tradiționale*, eveniment organizat de Muzeul ASTRA.

Am vizitat-o pe doamna Aurelia la ea acasă, în localitatea Arpașu de Sus din județul Sibiu. Glasul său îți mângâie urechile, iar poveștile ei îți mângâie sufletul. O vom lăsa pe dânsa să ne plimbe prin mrejele vieții satului transilvănean, prin obiceiurile și poveștile de demult.

Nicolae Pauleti prin lentila posterității

Amalia Pavelescu

Nicolae Pauleti, poet, traducător și folclorist, a rămas o perioadă îndelungată în manuscris și puțin cunoscut. Ulterior, strădaniile sale au fost valorificate prin publicarea unor manuscrise (I. Bianu, Lupeanu-Melin, I. Chindriș) și apoi prin studii de analiză pertinentă a contribuției lui Pauleti în domeniul folcloristicii (I. Chindriș, I. Mușlea), al poeziei (I. Chindriș) și al traducerii (I. Chindriș și M. Marinescu). Traducerea romanului *Efesiaca* încă nu a fost publicată, deși nu avem în limba română o versiune a acestei lucrări și traducerea realizată de Pauleti este una cu valențe narrative orale de o calitate excepțională, ce merită un studiu aprofundat.

Cercetări de teren pentru finalizarea tematică a gospodăriei de agricultor din Almaș, Arad, reprezentată în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA

Lucian Robu

Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului a finalizat și a vernisat, în anul 2017, *gospodăria de agricultor* din localitatea *Almaș*, județul Arad, într-un context generat de nevoia completării tematică a grupeii *agricultură*, cu o construcție patrimonială reprezentativă pentru comunitățile bogate de agricultori și pomicultori, de pe Valea Crișului Alb. Procesul de finalizare a gospodăriei (incluzând, evident, o amplă cercetare de teren) a fost unul complex, atât sub raportul identificării celor mai bune soluții de reconstrucție, cât și pentru o prezentare și (re)prezentare a patrimoniului material și imaterial, specific zonei etnografice și istorice a Țării Zarandului.

Considerații de natură istorică privind nașterea identității naționale cubaneze

Adrian Scheianu

Procesul de creare a unei identități naționale cubaneze, pe parcursul secolului al XIX-lea, prezintă similarități evidente cu ce se întâmpla în fostele colonii europene (transformate în state independente) din cele două Americi, dar și caracteristici diferite care fac din Cuba un caz excepțional printre țările emisferei vestice. De fapt, apariția acestor state, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, reprezintă un caz atipic dacă e să interpretăm fenomenul comparativ cu dezvoltarea conștiințelor naționale și apariția statului-națiune în Europa.

Chiar și în acest context, datorită unor serii de influențe străine, precum și a altor factori care i-au amenințat continuu identitatea națională, drumul Cubei spre construcția unei conștiințe de sine stătătoare se va dovedi mai sinuos decât în alte cazuri.

Considerații privind activitatea cultural-științifică a Societății de lectură „Andrei Șaguna” (1868–1948)

Andreea Buzaș

Comunicarea prezintă pe scurt activitatea Societății de lectură „Andrei Șaguna”, cu accent pe dimensiunea etnologică a revistei acesteia, „Musa” (1871–1907). O parte dintre materialele publicate în această revistă sunt valorificate în volumul „Musa” – *implicații naționale – folclor poetic într-o revistă manuscrisă din secolul al XIX-lea*. Antologia este alcătuită din 500 de texte cărora le-am adăugat glosarul, notele de subsol, fișele bio-bibliografice ale folcloriștilor, harta localităților investigate, indicele de nume și locuri etc. Volumul urmează să apară la Editura Andreiana, la aniversarea a 150 de ani de la înființarea Societății de lectură „Andrei Șaguna” și a 100 de ani de la desăvârșirea Unității Naționale. Lucrarea punctează și câteva dintre etapele realizării acestei ediții datorate, de fapt, profesorului Virgiliu Florea, care a copiat în anii '60 folclorul din revista „Musa”. Cu timpul, din cele 35 de volume-manuscris ale revistei „Musa”, de la biblioteca Mitropoliei din Sibiu, au mai rămas doar 12, antologia devenind astfel o adevărată restituire culturală.

SECȚIUNEA V

ISTORIA CULTURII

Renașterea italiană și imaginile istorice ale orașelor

Anda-Lucia Spânu

Orașul, real sau simbolic, a fost întotdeauna un bun fundal pentru scene religioase sau laice care reprezintă evenimente dramatice pentru viața locuitorilor săi. Hărți urbane au fost cunoscute încă din Antichitate, iar în evul mediu au fost uneori reprezentate orașe pe hărți și planuri. Dar cele mai vechi vederi credibile sunt ale orașelor italiene din secolul al XV-lea. Vederi autentice, realiste, ale orașelor europene au apărut în mod regulat după ce Renașterea se răspândise deja din Italia în Germania și Țările de Jos, schimbând Europa pentru totdeauna. Acest proiect intenționează să găsească elementele Renașterii italiene care au fost punctul de plecare al Europei moderne și au transformat Italia în dirijorul orchestrei transnaționale europene și un model de urmat. Investigând influența istoriografiei, literaturii, artei și arhitecturii Renașterii italiene la apariția și evoluția vederilor urbane de la reprezentări artistice la valoare documentară, vor fi evidențiate elementele comune și diferențele între imaginile istorice ale orașelor din Estul și Vestul Europei.

Joris Hoefnagel (1542–1600), ultimul mare ilustrator de manuscrite al Europei

Maria Ordeanu

Creația lui Joris Hoefnagel (1542–1600), un artist flamand activ în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, a suscitat interesul cercetătorilor, mai ales în contextul artei de la curtea împăratului Rudolf al II-lea. În 2017, Thea Vignau-Wilberg a publicat catalogul întregii opere a artistului și a fiului său Jacob, cu titlul *Joris und Jacob Hoefnagel. Kunst und Wissenschaft um 1600*. Lucrarea a fost editată de „Deutscher Verein für Kunstwissenschaft“ și Hatje Cantz Verlag la Berlin.

Comunicarea de față prezintă această majoră contribuție la definirea etapelor parcurse de artist și face referiri la lucrări aflate în patrimoniul din România. În completarea textelor din catalogul menționat, comunicarea aduce

câteva precizări referitoare la autorii și datarea vedutelor orașelor Oradea și Cluj, publicate în 1617, în „Civitates Orbis Terrarum”. De asemenea se discută complexa iconografie a celor două miniaturi de cabinet din colecția baronului Brukenthal.

Influențe stilistice în tablourile votive din România

Victor Langa

Tabloul votiv constituie una dintre importantele teme întâlnite în programul iconografic al bisericilor ortodoxe din Evul Mediu, fragment ce înfățișează ctitorii lăcașului de cult. Față de reprezentarea canonică a celorlalte subiecte întâlnite în pictura murală a bisericilor, în cazul tabloului votiv sesizăm o parțială detașare a zugravului de la aceste reguli. Imaginea alăturată textului, fiind vorba despre un portret, alături de inscripții memoriale referitoare la persoana reprezentată, având trăsături apropiate de realitate, lipsit de aspectul dogmatic pe care îl aflăm în reprezentarea sfinților, devin o esențială sursă de documentare, cercetare și interpretare. În cadrul comunicării sunt analizate câteva tablouri votive din bisericile sârbești și românești în care pot fi sesizate influențele din spațiul ortodox învecinat Țărilor Române în pictura murală.

Portretul istoric în colecția Muzeului Național Brukenthal Mitropolitul Andrei Șaguna

Iulia Mesea

În „secolul puțin mai lung”, cum a fost numit veacul al XIX-lea, considerat și „secolul naționalităților” (ideea națională debutând o dată cu Revoluția franceză din 1789 și ajungând la climax la Pacea de la Versailles din 1918), cultura și arta au devenit componente esențiale ale afirmării „ființei naționale” a popoarelor din Imperiul Habsburgic, respectiv Austro-Ungar (după 1867) și au fost mult cultivate atât în direcția evidențierii notelor specifice, originale, cât și în aceea a asimilărilor și sincronizării cu marea cultură europeană.

Evenimentele revoluționare de la sfârșitul deceniului al cincilea au generat un moment de cotitură în pictura românească prin suflul nou cu profund conținut laic și tematică realistă conectată ca inspirație și mesaj prezentului, prin recursul la trecut ca îndemn la angajare în acțiune și luptă revoluționară, prin lansarea de modele ideale ca prefigurare a realului și prin redimensionarea rolului artistului

în societate. Contribuțiilor pictorilor revoluționari C.D. Rosenthal, Ion Negulici și Barbu Iscovescu, urmași de Gheorghe Tattarescu și Theodor Aman, la angajarea artei în sfera politicului și a naționalului, li s-au alăturat cele ale lui Carol Popp de Szathmari, Constantin Lecca, Mișu Popp, Sava Henția ș.a.

Manifestarea spiritului național în pictura vremii s-a reflectat în ipostazierea marilor figuri ale istoriei neamului, revoluționari și oameni de cultură care au susținut aspirațiile naționale și, e drept, în mai mică măsură, în compoziții istorice, menite să lanseze în epocă și peste timp mesaje cu conținut patriotic, moral și filosofic, valoroase surse de reconstituire a glorioasei imagini a acelei epoci.

Mitropolitul Andrei Șaguna a fost unul dintre marii apărători ai cauzei românilor din Transilvania și a fost ipostaziat în mai multe lucrări de pictorii secolului al XIX-lea. O parte a acestor tablouri, la care ne referim în acest studiu, se păstrează în colecția Muzeului Național Brukenthal.

***Otto Fikentscher (1862–1945), un artist
din „Colonia Grötzingen”,
oaspete al Asociației „Sebastian Hann”***

Gudrun-Liane Ittu

În primăvara anului 1914, artistul german Otto Fikentscher, pictor, gravor, litograf și sculptor, absolvent al Academiei de Artă din Dresda, München și Karlsruhe, precum și co-fondator, în 1888, al Coloniei artistice din Grötzingen, deschidea, în calitate de oaspete al Asociației artistice „Sebastian Hann”, expoziții la Sibiu, Brașov și Sighișoara. În 1914, Fikentscher era deja un artist consacrat, cu o bună reputație internațională și cu o activitate expozițională importantă. Din avancronica expoziției sibiene, publicată în cotidianul „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“, aflăm că artistul vizitase în repetate rânduri Transilvania, unde „vânase”, cu mijloacele specifice desenatorului și pictorului, peisaje și animale din fauna montană. La Sibiu, expoziția a fost organizată la Pavilionul patinoarului, iar majoritatea lucrărilor de pe simeze erau „portrete” ale vânatului mare din Carpații Meridionali. Expoziția s-a bucurat de succes, artistul promițând că se va întoarce în toamna aceluiași an, fapt care, din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, nu s-a mai întâmplat. După ce a fost închisă la Sibiu, Expoziția Fikentscher, care se bucurase de cronici foarte favorabile, a fost itinerată la Brașov și Sighișoara.

Pe urmele unui monument dispărut: pavilionul ridicat de „Siebenbürgischer Karpatenverein“ în anul 1882 pe Grigoriberg

Adrian Stoia

De curând, Consiliul Local al Municipiului Sibiu, prin societatea „Urbana”, a demarat o acțiune de reparare și amenajare a turnului memorial de pe Dealul Gușteriței. De asemenea, Primăria Municipiului Sibiu a introdus în planul de bugetare participativă reabilitarea monumentului și a căilor de acces. În presa locală au apărut cu acest prilej o serie de informații eronate legate de datarea acestuia, confuzia pornind de la un alt obiectiv, existent la aproximativ 250 m în aval de turnul memorial. Este vorba de pavilionul ridicat de secțiunea Hermannstadt a „Siebenbürgischer Karpatenverein“. Inaugurarea acestuia a avut loc în data de 2 iulie 1882. Scopul său a fost acela de loc de recreere și belvedere asupra depresiunii Sibiului, a orașului și a crestei Munților Făgăraș. În urma cercetărilor efectuate pe teren am reușit să identificăm locul unde a fost amplasat, cât și dimensiunile aproximative ale construcției.

Târgul sibian în imagini fotografice din perioada interbelică

Delia Voina

Fotografia a devenit o preocupare aproape zilnică, menită să înfrumusețeze, constant, viața oamenilor. Este una dintre artele care, încă de la sfârșitul mileniu trecut, a schimbat lumea și modul în care a fost percepută. Numeroase ateliere fotografice permanente au apărut în Transilvania începând cu anii '60 și '70 ai secolului al XIX-lea, fenomen datorat dezvoltării tehnicii fotografice și prețului scăzut la care au ajuns să fie comandate sau cumpărate fotografiile.

Încheiat după Primul Război Mondial, pionieratul fotografiei a fost urmat de o perioadă în care fotografiile au pus accent pe executarea de imagini în scop utilitar, calitatea artistică fiind, în general, neglijată. Între subiectele ce s-au regăsit în portofoliul fiecărui atelier, viața cotidiană a orașului a devenit o temă des întâlnită.

Târgul a fost subiectul a numeroase fotografii și cărți poștale realizate în Transilvania, în perioada interbelică. Nu ne-am propus în prezentarea noastră o analiză a târgului din punct de vedere al funcțiilor sale economice și sociale, ci ne interesează târgul ca spațiu unde s-a desfășurat schimbul de produse între oraș și sat prin vânzare și cumpărare.

Receptarea în artele plastice

Valentin Mureșan

În continuarea unor mai vechi cercetări privind relația artist-artă-public, autorul se oprește aici cu mai multă atenție asupra publicului și a modalităților esențiale de receptare a artei de către acesta.

Se pornește de la ideea că artistul autentic este preocupat în primul rând de problemele creației sale și abia apoi de publicul căruia i se adresează, de capacitatea lui de a recepta și asimila lucrările sale, fapt care duce uneori la dificila înțelegere a acestora.

Analizând însă reactivitatea, receptivitatea sau opacitatea publicului la contactul cu operele de artă, se constată de obicei lipsa unei pregătiri minimale a mării majorități a celor ce vin în expoziții, muzee etc., acest nivel fiind perceput ca cel mai scăzut nivel de receptare, cel pasiv. O a doua treaptă a asimilării artei, este cea a publicului inițiat și cultivat, dispus spre abordarea a fenomenului artistic prin diverse modalități de instruire în domeniu și de receptarea activă a operei.

Cea mai înaltă fază a receptării artistice este considerată cea creatoare, ce implică accesarea sensibilă, participativă și rafinată, o cunoaștere aprofundată a fenomenului estetic și artistic, o apropiere prin intropatie și cu imaginație, de esența și transcendența operei de artă.

SECȚIUNEA VI

GERMANISTICĂ

Besser als ihr Ruf: Die Wissenschaftssprache Deutsch und Deutsch in der Wissenschaft / Dincolo de reputație – limba germană în discursul științific

Doris Sava

Ausgehend von dem aktuellen Wissenschaftsbetrieb, der Dominanz des amerikanischen Englisch in der Wissenschaftskultur und die damit verbundene Verdrängung der traditionellen wissenschaftlichen Mehrsprachigkeit soll im Vortrag die Bedeutung von Deutsch in der (internationalen) Wissensproduktion reflektiert werden. Sprache ist in der Wissenschaft nicht nur ein Instrument, um Sachverhalte zu vermitteln, sondern ist für das wissenschaftliche Denken konstitutiv. Dies gilt insbesondere für die geisteswissenschaftlichen Disziplinen, da hier wissenschaftliche Erkenntnisse größtenteils sprachlich erfasst sind. Da gegenwärtig MINT-Fächer (Mathematik, Informatik, Naturwissenschaften und Technik) und Englisch als (alleinige) Wissenschaftssprache gefördert werden, muss auch danach gefragt werden, ob Deutsch als Wissenschaftssprache und Deutsch in der Wissenschaft eine Zukunft haben.

Pornind de la producția științifică actuală, dominația englezei americane în cultura științifică și, prin urmare, suprimarea multilingvismului tradițional, lucrarea își propune să indice importanța utilizării limbii germane în discursul științific (internațional). În știință, limba nu este doar un instrument de transmitere a cunoașterii, ci se dovedește a fi definitorie pentru gândirea științifică, mai ales în disciplinele umaniste unde rezultatele științifice generează, în mare parte, în plan lingvistic creații lexicale proprii. Deoarece în prezent se poate constata un interes crescut pentru promovarea disciplinelor MIST (matematică, informatică, științele naturii și tehnică), dar și a limbii engleze ca limbă unică în mediul științific, întrebarea referitoare la statutul limbii germane în comunicarea științifică mondială în viitor se impune.

**„Die Ehe ist ein Mi(e)nenfeld“. Walther Gottfried Seidners
Ehe-Humoresken / „Căsnicia e un câmp de mine”.
Versurile umoristice ale lui Walther Gottfried Seidner
pe teme conjugale**

Nora Căpățână

Humoristische Literatur wird oft von manchen Kritikern sowie Literaturkonsumenten als etwas Minderwertiges im Vergleich zu der „großen“ Literatur betrachtet, wahrscheinlich weil Humor als Gegenstück von Ernst wahrgenommen wird und daher auch nicht ernst zu nehmen sei. Dabei darf die große Bedeutung dieser Lebenseinstellung für unser seelisches Wohlbefinden wie auch die sozialen, psychologischen und physiologischen Funktionen des Humors im menschlichen Leben nicht minimalisiert werden. Daher verdient das nicht jedem gegebene Talent, Lebenswahrheiten in einer Heiterkeit erregenden, dichterisch wohl geschliffenen Form zum Ausdruck zu bringen, entsprechende Würdigung. Der vorliegende Beitrag analysiert Elemente der Komik in dem Lyrikband „Eheliche Feuerwehr und andere Brandreden“ des siebenbürgisch-sächsischen Dichterpfarrers Walther Gottfried Seidner.

Literatura umoristică este considerată de unii critici și consumatori de literatură ca fiind de valoare oarecum inferioară „marii literaturi”, poate fiindcă umorul este considerat a fi opusul seriozității și, prin urmare, nedemn de a fi luat în serios. Însă importanța covârșitoare a acestei atitudini de viață pentru sănătatea noastră sufletească precum și funcțiile sale sociale, psihologice și fiziologice în viața oamenilor nu trebuie minimalizate. De aceea se cuvine prețuit talentul – cu care nu oricine e înzestrat – de a exprima adevăruri de viață într-o manieră generatoare de amuzament și bine șlefuită din punct de vedere poetic. Lucrarea de față analizează elemente ale comicului în volumul de versuri umoristice „Eheliche Feuerwehr und andere Brandreden“ [Pompierii maritali și alte discursuri incendiare] al preotului și scriitorului sas transilvănean Walther Gottfried Seidner.

**Zwei Prager Soziolekte
 „Kucheldeutsch“ und „Kuchelböhmisch“
 als Resultat deutsch-tschechischer Sprachkontakte –
 „Kucheldeutsch“ der unterstädtische Soziolekt
 von Hermannstadt / Două sociolecte atestate la Praga
 pe baza contactului lingvistic german-keh:
 „Germana de bucătărie“ (,Kucheldeutsch‘) și
 „Boemiana de bucătărie“ (,Kuchelböhmisch‘) – Sociolectul
 „Germana de bucătărie“ (,Kucheldeutsch‘)
 vorbit de pături sociale inferioare ale Orașului de jos
 din Sibiu**

Sigrid Haldenwang

Der erste Teil der Arbeit bezieht sich auf die beiden Soziolekte, die in Prag in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts bis um 1920 aufgrund deutsch-tschechischer Sprachkontakte entstanden sind. Eine entscheidende Phase dafür war das 19. Jahrhundert, als Prag mit seiner Industrialisierung viele Arbeiter aus tschechischsprachigen Gebieten anzog. Dadurch entwickelte sich zunächst das „Kucheldeutsch“ [Deutsch mit phonetischen Elementen und Lehnwörtern aus dem Tschechischen], das Tschechen mit ihren deutschen Herrschaften sprachen. „Kuchelböhmisch“ [Tschechisch mit deutschen Lehnwörtern] entstand als in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts unzählige Böhmen wegen einer Agrarkrise als Arbeitskräfte nach Prag auswanderten aber auch nach Wien in das Zentrum der Donaumonarchie. Sie konnten meist kein Deutsch, mussten sich aber in der nun fremden Umgebung zurechtfinden. Vertreter der germanistischen und slawistischen Sprachwissenschaft verhalten sich bis heute skeptisch gegenüber der Vorstellung, der deutsch-tschechische Sprachenkontakt könnte sich in Prag auch auf das Deutsch

Prima parte a lucrării se referă la cele două sociolecte vorbite la Praga în a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în jurul anului 1920. „Germana de bucătărie“ (,Kucheldeutsch‘), limba germană cu elemente fonetice și lexeme împrumutate din limba cehă, a fost vorbită de către muncitorii cehi, din împrejurimile capitalei, care, atrași de industria avansată din Praga s-au stabilit aici, unde și-au găsit un loc de muncă. Limba, prin care au comunicat cu patronul cât și cu ceilalți colegi, a devenit acest sociolect. Pe de altă parte, în urma unei crize agrare din Boemia, unii dintre locuitorii cehi s-au stabilit la Praga, dar și la Viena – Centrul Monarhiei Dunărene. Pentru a comunica cu vecinii lor germani, cu patronii și colegii, boemienii au fost nevoiți să învețe limba germană. Astfel s-a conturat un alt sociolect – limba cehă cu lexeme germane „Boemiana de bucătărie“ (,Kuchelböhmisch‘). Unii lingviști

der Prager Bildungsschicht ausgewirkt haben. Um sich selbst ein Bild über diese Sprachsituation zu machen, untersucht der tschechische Sprachwissenschaftler, Boris Blahak, Kafkas Prosawerke als auch Texte von Schriftstellern aus dem engeren Sozialisationsmilieu Kafkas, sowie zeitgenössische Prager Presseerzeugnisse auf tschechische Sprachstrukturen hin und kommt zusammenfassend zu der Feststellung, dass das Schriftdeutsch dieser Literatur erheblich mehr Sprachelemente aufweist, die bestimmten Soziolekten zugeordnet werden können. Einwirkungen der Soziolekte, ‚Kuchelböhmisches‘ und ‚Kucheldeutsches‘ der Prager Unterschichten ist auch auf die Sprache des städtischen deutschsprachigen Bürgertums damit bewiesen. Auch wurden Lexeme dieser Soziolekte in Prager Deutschen Wörterbüchern aufgenommen. Der zweite Teil der Arbeit bezieht sich auf das in Hermannstadt einst gesprochene „Kucheldeutsch“, ein sonderbares Gemisch von Mundarten und Umgangssprache, das sich schwer abgrenzen lässt. Die Sprachträger dieser Mischsprache gehören hauptsächlich dem Handwerk, aber auch den untersten sozialen Schichten an. Sie sind immer mehrsprachig. Mit den Gebildeten und den Fremden sprechen sie siebenbürgische deutsche Umgangssprache, die nach der Gebildetensprache der Oberstadt ausgerichtet ist. Im Verkehr mit den Familienmitgliedern und „unter sich“ kommt eine *Mischung aus genannter Umgangssprache mit sächsisch-österreichisch-landlerischen und anderen örtlichen Spracheinflüssen* zustande, die nicht abgrenzbar sind. Bei diesem Sprachengemisch hat auch die von Soldaten, Offizieren und Beamten während der k und k Zeit [Zeit der kaiserlich-königlichen Donaumonarchie] nach Siebenbürgen mitgebrachte österreichische Umgangssprache

cehi și germani sunt de părere că aceste sociolecte nu au influențat limba păturilor sociale superioare din Praga. Lingvistul ceh Boris Blahac analizează proza scriitorului Kafka și alte texte literare din jurul anilor 1920, în care descoperă o serie de cuvinte care fac parte din aceste sociolecte. Ele sunt chiar cuprinse în dicționare germane din Praga acestei perioade.

„Germana de bucătărie” (‚Kucheldeutsch‘) din Orașul de jos al Sibiului s-a vorbit de servitori și diferiți meșteșugari. Purtătorii acestui sociolect au vorbit mai multe limbi.

Cu intelectualii și cu străinii au vorbit limba germană uzuală din Transilvania, dar cu membrii familiei și între ei au comunicat printr-un *amestec dintre limba germană uzuală cu elemente lingvistice din dialectul săsesc, din austriacă și din dialectul landlerilor, la care se adaugă și alte influențe lingvistice locale*. Pe lângă acest amestec lingvistic mai amintim și influența limbii austriece uzuale vorbită de soldați, ofițeri și funcționari, trimiși în perioada cezaro-crăiască în Transilvania, dar mai ales la Sibiu, unde au fost cazați la localnicii germani din oraș. Spre deosebire de cele două sociolecte vorbite la Praga în perioada amintită, din care o serie de cuvinte sunt și atestate în literatura acestui timp, și chiar cuprinse în dicționare germane din Praga, „Germana de bucătărie” din Orașul de jos al Sibiului a rămas doar sociolectul vorbit de pături sociale inferioare. Odată cu exodul în masă al sașilor, după 1990, în

mitgewirkt. Das in Hermannstadt gesprochene „Kucheldeutsch“ ist nur der von Handwerkern und den unteren sozialen Schichten gesprochene Soziolekt geblieben. Mit dem Massenexodus der Siebenbürger Sachsen nach der Wende in Rumänien sind auch die meisten Träger dieses Soziolekts miterfasst worden. Bezüglich der wenig verbliebenen Sprecher gibt es keine Übersicht. Abschließend bringt die Arbeit aufgrund der Wenkersätze einige Fallbeispiele aus dem Bereich der Syntax und der Phonetik.

Germania, cei mai mulți vorbitori ai acestui sociolect au dispărut, iar cei rămași sunt foarte greu de depistat. Lucrarea se încheie cu prezentarea unor exemple din domeniul sintaxei și al foneticii.

***„Doch diese Zeit haben wir nicht gefunden“: Zeit(lichkeit)
in Todesanzeigen / „Timpul nu a mai avut răbdare”.
Noțiunea de timp în anunțurile mortuare***

Cristina Mihail

Neben der Hauptinformation über das Dahinscheiden eines Individuums bringt eine Todesanzeige auch (kulturelle) Erkenntnisse und Weltanschauungen ein, die dem Umfeld spezifisch sind, in dem die Verstorbenen gewirkt haben oder in dem die Angehörigen agieren. Der Vortrag geht auf die Zeit(lichkeit) als physische Dimension des menschlichen Daseins ein, so wie sich diese in der rumänischen und deutschen Trauerkultur abzeichnet. Dabei werden Lebensdaten, der zeitliche Abdruck des Berufslebens und des Gesundheitszustandes (auch Alterssymptomatik), Zeitauffassungen nach dem Tod und die Trauerbewältigung aus interkultureller Sicht empirisch erfasst.

Dincolo de trecerea în neființă a unui individ, un anunț mortuar relevă cunoștințe (culturale) și perspective asupra vieții și a lumii ce se înscriu existenței defunctului sau domeniului în care aparținătorii au activat. Plecând de la noțiunea de timp ca dimensiune fizică a existenței umane conturată în cultura funerară românească și germană sunt analizate reprezentarea datelor biografice, amprenta timpului asupra vieții profesionale și a stării de sănătate (inclusiv simptomatologia geriatrică), concepții asupra timpului și existența după moarte, precum și manifestări ale doliului din perspectivă interculturală.

**Josef Haltrichs „Plan zu Vorarbeiten für ein
Idiotikon der siebenbürgisch-sächsischen Volkssprache“ /
Publicația lui Josef Haltrich
„Plan pentru pregătirea elaborării unui
Idioticon al limbii săsești transilvănene”**

Anne Türk-König

Die Veröffentlichung Josef Haltrichs mit dem Titel *Plan zu Vorarbeiten für ein Idiotikon der siebenbürgisch-sächsischen Volkssprache* umfasst eine theoretische Annäherung und Grundlagen-Planung eines Wörterbuchs der Alltagssprache der Siebenbürger Sachsen, wie sie von Leibniz gefordert wurde. Nach anfänglicher Besprechung der Vorarbeiten diverser Forscher bringt Haltrich seine Vorschläge und eine umfangreiche Sammlung von Rohmaterial aus dieser Sprache vor, und zeigt aber auch die Notwendigkeit einer Grammatik des Dialekts auf. Der Autor fundiert seine Schrift mit dem Desiderat theoretischer Angaben zu Problemen des Dialekts.

Publicația *Plan pentru pregătirea elaborării unui Idioticon al limbii săsești transilvănene* cuprinde rânduri pregătitoare teoretice cât și un plan al ideilor care pot sta la baza elaborării unui dicționar al dialectului săsesc, al limbii uzuale al sașilor transilvăneni, dicționar care fusese cerut de filozoful Leibniz. După o trecere în revistă, preliminară, a diverselor lucrări teoretice care au pregătit terenul pentru un astfel de dicționar, lucrări ale unor cercetători germani, Haltrich expune sugestiile sale cât și o culegere de cuvinte din această limbă, și arată, de asemenea, necesitatea unei gramatici ale acestui dialect. Autorul își întemeiază ideile pe dezideratul elaborării unor lucrări teoretice referitoare la probleme ale dialectului.

Comitetul de organizare a sesiunii:

Președinte:

Prof. univ. dr. Rudolf Gräf

Membri:

C.S. III dr. Andreea Buzaș

C.S. I dr. Vasile Ciobanu

C.S. I dr. Sigrid Haldenwang

C.S. I dr. Dan Dumitru Iacob

C.S. III dr. Anda-Lucia Spânu

C.S. II dr. Maria Emilia Țiplic

C.S. Mariana Vlad